

TOPLUMSAL YAPI, İKTİDAR VE KADIN BEDENİN KURGULANIŞI*

SOCIAL STRUCTURE, POWER AND CONSTRUCTION OF WOMAN'S BODY

Handan KARAKAYA¹

Ümran CİHAN²

ÖZET

Toplumların siyasal ve kültürel yapılarında bedenın metafor olarak değeri ve bu değerin karşılığı çokça tartışılmaktadır. Devletin ve iktidar araçlarının bu metaforun biçimlenmesi üzerindeki rolleri, toplumsal kurumsallıklar ve bunların etki alanlarını göstermesi bakımından önemlidir. İnsan bedeninin anlamı ve bu anlamın toplumsal karşılıkları kadın ve erkek algılarının biçimlenmesine yön verirken, bu algının kurumsal temellerini de oluşturmaktadır. Bedenlerin toplumsal karşılıkları kadın ve erkek algılarını biçimlendirdiği gibi iki cinse ait davranış biçimlerinin de bu algı üzerinden gruplandırılmasına katkıda bulunmaktadır. Kadın ve erkek bedenleri birçok açıdan toplum karşısında bir ve eşit değildir. Din, gelenek, siyaset ve kültürel faktörler kadının “nasıl”lığını tanımlamaktadır. Bu bağlamda din ve yerel değerler üzerinden katı toplumsal cinsiyet kalıpları oluşturularak, kadının toplumsal konumu bir bağımlılığa mahkûm edilmektedir. Bu bağımlılığın birçok sosyal ve kültürel sebepleri kendi içinde bir iç içe geçmişlik taşır. Toplumun bilinçaltında oluşan kadın imgeleri, kadının kendisi dışında algılanma biçimlerinin hayattaki karşılıklarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla kadınlar toplumsal hayata dahil olurken, bir takım hazır kalıplara sığma çabaları üzerlerindeki iktidar unsurlarını somutlaştıran öğeler olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Toplum, iktidar, Kadın, Beden

ABSTRACT

In the political and cultural structures of societies, the value and provision of the body as a metaphor is much debated. The role of the state and the means of power on the shaping of this metaphor is important for showing social institutionalities and their spheres of influence. While the meaning of the human body and its social provisions shape the perceptions of men and women, it also constitutes the institutional foundations of this perception. While the social provisions of the bodies shape the perceptions of men and women, it also contributes to the grouping of behavior patterns of the two genders through this perception. Men's and women's bodies are not equal in many aspects in society. Religion, tradition, politics and cultural factors describe the nature of women. In this context, women's social position is subjected to a dependence by creating strict social gender stereotypes through religion and local values. Many social and cultural reasons of this depend twin and in itself. The images of women formed by the subconscious of society constitute the vital correspondents of the conceptions of women out of themselves. Therefore, while women are involved in social life, efforts to fit a set of molds can be considered as items that embody the elements of power on them.

KeyWords: Society, Power, Women, Body

* Bu çalışma TÜBİTAK 2211 Lisansüstü Burs Programı tarafından desteklenmektedir.

¹Yrd.Doç.Dr.. Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

²Arş.Gör. Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

GİRİŞ

Tarihsel bir bakış açısıyla yaklaşıldığında kadına ve kadının kendisiyle özdeşleştirilen bedenine bakış açısının kırılma noktasının toplayıcılık ve avcılıktan tarım ekonomisine geçiş olarak nitelendirilebilir. Erkeğin fiziksel gücünü ön plana çıkaran tarımsal faaliyetler, böylece kadının özel alan içerisinde tanımlanmasına ve algılanmasına neden olmuştur. Doğayla özdeşleştirilen kadın bedeni ve onun karşısında aşkın bir güç olarak tanımlanan erkek, bir anlamda toplumsal cinsiyet algısının en temel biçimini ifade etmektedir. Kadın bedeninin bir meta unsur olarak tanımlanması, Cumhuriyet döneminin kamusal alanında kadınların görünürlüğünü kadınsı kıyafetlerden vazgeçmeleriyle gerçekleştirmiş ve bir anlamda feminen görünürlükten çıkmalarıyla mümkün kılınmıştır. Günümüzde ise, kadının bir değer olarak kabul edilmesi, moda uygunluğu çerçevesinde anlam kazanmıştır. Böylece kadınlar, giyim tarzlarına göre yargılanmaya, değer görmeye ve arzulanmaya başlamıştır.

Kadın bedeni, geleneksel toplumlardan modern zamanlardaki toplumlara kadar sürekli denetlenmiş ve eril iktidar tarafından özgürlüğü sınırlandırılmıştır. Kadının kendi bedeniyle özdeşleştirilmesi, kadını baskı altında tutmanın ve denetlemenin bir unsuru olarak kabul edilmiş ve bu sayede denetimin yeniden üretilmesi gerçekleştirilmiştir. Geleneksel öğretisi, kadını ev içinde denetim altında tutarken; modern zamanlar ise kamusal alanda kadının görünürlüğünü bedeni üzerinden gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda iktidar söyleminde kadın bedeninin denetimi üzerinde biçimsel bir değişim göstermesine rağmen temelde dişiliği ve feminen değerleri ötekileştirdiği söylenebilir.

Bu çalışmanın amacı ise, kadına ve kadın bedenine ilişkin bakış açılarını geleneksel ve modern toplumlar bağlamında karşılaştırarak bir değerlendirmede bulunmaktır. Diğer taraftan kadın bedeni ile iktidar arasındaki ilişkiden yola çıkarak, beden üzerinde iktidarın etkisinin boyutlarını ve zamana göre değişen boyutlarını tartışmak amaçlanmaktadır. Aynı zamanda kadın ve erkek kimlikleri bağlamında, eril iktidar denetim mekanizmasını ve denetlemenin modern zamanlardaki görünürlük alanını ortaya çıkarmak, bu çalışmanın amaçları arasındadır.

Beden ve İktidar

İktidar mekanizmaları bedene, yaşamı çoğaltma ve toplumsal bünyenin canlılığı bağlamında sahip çıkar. Bu bağlamda cinsellik iki farklı türün göstergesi değil, nesne ve onun hedefidir(Foucault, 2015:105). Dolayısıyla iktidar bedeni ve cinselliği biçimlendireceği bir nesne olarak algılamak, anlam değeri olan bir etken olarak öne çıkarır(Foucault, 2015:105). Bedenin varlığı ve görselliği bir değer taşır. Bedenin görünürlüğü ve yapıp ettikleri iktidarın kontrol alanının dışında değildir. İktidar beden üzerinden yaygınlaştırılmış bir kontrole sahiptir. İktidarın kontrolü bedeninin görünümü, işlevi ve toplumsal anlamı gibi geniş bir anlam alanına sahiptir.

Bu bağlamda kadınların karşı çıktıkları ve mücadele ettikleri bir çok sorun, kadın ve erkek kimlik ve rolleri konusunda toplum ve kültürün belirlediği kalıplar etrafında dönmektedir(Berktaş,2014:16). Kadın bedeninin toplumların varlığını sürdürmesinde sahip olduğu anlamın yanında, erkek egemenliği ve devamında da iktidarın denetimi bu bedenler üzerinde yeniden üretilerek varlığını korumuştur (Öztürk, 2012:275).Kadınların cinsel kodlar üzerinden bedenselleştirilmeleri, kadınların kendi bedenleri üzerindeki hakimiyet sorununu biçimlendiren bir etken olarak öne çıkmaktadır. Kendi bedeni üzerinde hakimiyet kuran toplumsal cinsiyetçi hiyerarşik düzen karşısında kadın, ataerkil normların çemberine, bu normlarla olan ilişkisi çerçevesinde, farklı ölçülerde, düşmektedir(Köse,

2014:8).Dolayısıyla dünya üzerindeki toplumların büyük bir çoğunluğunda, kadınların bedenlerini ve cinselliklerini kadınların kendilerine değil, aileye, aşirete yada topluma ait gören erkek egemen bir anlayış ve tutumun, bu aidiyetin ve denetimin yeniden yapılanışının önünü açmış görünmektedir. Bu bağlamda, ataerkil toplumlar üzerinden, gelenekler, töreler ve toplumsal normlar somutlaşma alanı bulabilmektedirler (İlkkaracan, 2015:11-12).Öztürk, kadınların bedenleri ve doğurganlıklarının baskılanarak denetlendiği kanısındadır. Ona göre bu iki kavram, ataerkillik ve kapitalizm arasındaki çıkar örtüşmesine bağlı olarak varlığını devam ettirmektedir (2012:275). Bu çerçeveden bakıldığında toplumda oluşan iktidar mekanizmaları, cinselliği biçimlendirir, ortaya çıkarır ve ondan yararlanabilmek için kontrol altında tutar(Foucault, 2015:105). Kadın-Erkek ilişkilerinin toplumsal bir iktidar bağlamında değerlendirildiği toplumlarda cinsel olanda siyasal olanda bir iç içe geçmişlik taşır. Bu bağlamda erkek, bir iktidar ve kontrol unsuru olarak tanımlanarak varlığını kadını denetleme gücüne yaslı olarak tanımlar ve bunu meşru bir durum olarak görür. Kadının bireyselliği de bu denetim altında yok sayılmaktadır (Berktay, 2014:114). Bedenin denetimi üzerinden gölgelenen kadın bireyselliği, toplumsal cinsiyet denetimi bağlamında yeniden inşa edilmektedir. Foucault'nun iktidar kavramı üzerinden yola çıkarak toplumsal yapının ayrıntılarında varlığını sezindiği şey, “norm” kavramı üzerinden somutlaştırılmaktadır. Bu normlar üzerinden bedenin görünürlüğü ve maddeselliği çevrelenmekte ve bir imgeye doğru zorlanmaktadır. Hukuksal olanın soyutluğu karşısında karmaşık iktidar ilişkilerinin somutluğu bu normlar aracılığıyla toplumsal yapı ve bedenin denetimi üzerindeki gücünü ve denetimini pekiştirmektedir (Foucault, 2012:62-63). Bu da bedenin sosyal, kültürel ve siyasal birtakım metaforlar üzerinden maddeleştirilmesine imkan vermektedir. Bu noktada kadın, bedeni aracılığıyla, cinsiyetine kültürün yüklediği anlamlar bağlamında değerlendirilerek iktidar algılarının nesnesi olmaktadır. Dolayısıyla kadınlık ve erkekliğin sınırları tanımlanmış cinsiyet normları çerçevesinde biçimlendirilmektedir. Herkes için geçerli olan oluşturulmuş etik sistem içinde kadının denetimi eril güce bırakılmıştır (Arpacı, 2012-2013:137). Bu bağlamda Beauvoir (1986: 182-183), “Kadın, değeri sonsuz olduğu söylenerek kandırılmıştır” der. Ona göre kadının eğitim alması ya da farklı yeteneklere sahip olması, üzerindeki denetimi gevşetmeye yetmemektedir. Bütün toplum, kadına eşine bağlılığın ve kendini adamanın yüce değerini överek, kocanın ve çocukların sorumluluğunu onun hayatının bir parçası yapmaktadır. Dolayısıyla kadın, bedenine doğanın yüklediği bir anlam olarak kendisine sunulan bedensel kontrolünün yeniden sunumuna razı olmaktadır. Böylece kadın, başkasının koruyuculuğuna, sevgisine, yardımına, yönetimine yaslanarak ya da yaslatılarak yaşamaktadır. Bu da, kadının denetimi ve edilgenliğini doğasına bağlayarak meşrulaştırmaya imkan vermektedir. Kadının kendi bedeni üzerindeki denetim sınırlılığı, kadını birçok açıdan toplumsal denetimin nesnesi yapmakta ve özgürlüğünün sınırlarını belirlemektedir. Arendt (2012:202), insanın yaşadığı dünyanın, eylemde bulunmak ve konuşmak için bir sahne oluşturmadığı yerlerde, özgürlüğün de dünyevi bir gerçekliğe sahip olamayacağını ifade eder. Böyle bir ortamda özgürlük, kendisini görünür hale getirecek bir mekândan yoksundur. Kadın kendi bedeni üzerinde söz sahibi olamadığında, kendisine yönelik denetimden kurtulması mümkün değildir. Costa (2015:143), bu bağlamda dünya üzerinde kadınların inşa edeceği bir otonomiden bahseder. Ona göre bu otonominin gerçekleşmesinin ilk ön koşulu, kadınların bedenlerinin kendilerinin kılınmasından geçer. Dolayısıyla beden iktidarı kendine ait olmayan kadının üzerindeki iktidar alanlarını aşması da mümkün değildir. Öztürk (2012:275) de kadınların özgürlüğünün bedenleri üzerinde tam denetime sahip olmalarından geçtiğini ifade eder.

Berktay (2014:77), bu denetimi, eski Yunan'da ruh/madde ikileminin Hristiyanlık'ta ruh/beden ikilemine dönüşerek derinleşen hiyerarşik düalizme bağlamaktadır. Ve kadının bedenle özdeşleştirilerek toplumsal denetiminin meşrulaştırılmasına zemin hazırladığını ifade etmektedir. Kadınların bedenlerini ya da cinselliklerini denetlemeyi amaçlayan çeşitli

mekanizmalar, yasal zeminlerde bir karşılık bulabildiği gibi, kadınların giyim tarzları yada davranış biçimlerini kısıtlamak gibi yaygın toplumsal tutumlardan, namus nedeniyle öldürülmelerine kadar uzayan geniş bir denetim mekanizmasını biçimlendirmektedir (İlkkaracan, 2015:13). Bu da hangi ideolojinin penceresinden olursa olsun kadının etkili bir beden terbiyesinden geçirilerek kamusal alana dahil olmasına müsaade etmekte ve bedeni denetleyen bir iktidar sürecini kökleştirmektedir. Bu da, kadının üzerine örtülü olan iktidar örtülerinin biçimlerini ve alanlarını değiştirmenin ötesine gidememektedir. Kökleri geçmiş değerlere yaslı olan bu yaklaşım, yeni biçimler almış denetim süreçlerini de meşruluk sınırlarının içine taşımaktadır (Köse, 2014:8). Kadın ve erkeklerin farklılığını kendi başına oluşturmayan biyolojik cinsiyet(sex), toplum ve kültür içinde eşitsiz bir hiyerarşiye dayandırılarak toplumsal cinsiyet(gender) kavramını besler. Bu da kadınları ve erkekleri bir karşıtlık üzerinden tanımlamakla kalmaz, erkeklere bir denetim yetkisi verir. Bu çerçevede erkek aklı, uygarlığı ve kültürü temsil eden anlamda tanımlanırken, kadın, bedene, doğaya ve maddeye indirgenerek toplumsal iktidar alanlarının konusu yapılır(Berktaş,2004:2-3). Bu noktada kadın ve erkeğe toplum, farklı tutum takınır. Nitekim Beauvoir, (1986: 130) toplumda insan olma değerlerinin erkeksi değer yazgısı ile bir çatışma halinde olmadığı halde kadınla aynı türden bir ilişki içinde olmadığını söyler. Ona göre erkeğin varlığı toplumsal rolü bağlamında parçalı değildir ve toplumsal ve zihinsel başarılar ona erkeğe bir etki gücü sağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle iktidarın varlığında ve sürekliliğinde pay sahibidir. Kadından ise hem bir nesne hem de bir av olması istenerek egemen bir varlık olma hakkından vazgeçmesi istenmektedir. Kadının ve kadın bedeninin denetimi temelde modern zamanlara ait değildir. Beden algıları farklı pencerelerden oluşturulan algılarla hem toplumsal cinsiyet hemde kültür içine gömülü biçimdedir (Markos, 2006:97). Bu da kadının toplumsal iktidar noktalarının nesnesi olmaktan uzaklaşmamasına zemin hazırlayan bir durum olarak değerlendirilebilir. İktidarın bu bakışı ideolojik farklılıkları aşarak, bir genetik kod olarak sosyal ve kültürel normlar üzerinden varlığını sürdürme fırsatı bulabilmektedir. Berktaş (2015:84), kolektif bir bilinçaltı gibi varlığını yeniden inşa ederek ilerleyen iktidar normlarının, toplumun farklı kesimleri arasında bir ortak tutumu oluşturduğu kanısındadır. Kadınların dişiliklerinden sıyrılıp fazla gülmemeleri, kadın gibi giyinmemeleri, fazla öne çıkmamaları gibi tutum ve davranışlar toplumun farklı ideolojik yaklaşımları tarafından benimsenen ortak bir durum olarak göze çarpmaktadır. Bu, kadına ve kadın bedenine karşı toplumun farklı kesimleri arasında neredeyse ortak bir sözleşme gibi öne çıkmaktadır. Bu bağlamda Berktaş (2015:85), farklı dünya görüşlerinin cinsiyet düzenlemeleri konusunda ataerkil yaklaşımı, bilinçaltlarından söküp atamadıkları kanısındadır. Kadın farklı ideolojik ve siyasi yaklaşımlar bağlamında bir yandan geleneksel öğreti ile bir yandan da modern yaşamla birlikte yeniden inşa edilen ve dayatılan kadınlık imgeleri ile mücadele etmektedir. İktidarın gözetiminde kadın, kendini hem bireysel hem de toplumsal boyutta bir kimlik arayışı sürecinde bocalamaktadır (Tuksal, 2012:17-18). Bu noktadan bakıldığında, bedene hakim olma, beden bilinci, iktidarın bedeni kuşatması sonucunda elde edilebilmiştir(Foucault, 2012:39).Bu noktada erkek egemen bir toplumsallığın temel özelliklerinden olan ikilik anlayışı, kadın ve erkeği birbirinin kutbu olarak kurmaktadır. Bu süreçte bedeni de dizginlenmesi gereken bir güç olarak ortaya atmakta ve politik düzenlemenin konusu yapmaktadır. Böylece beden, farklı iktidar mekanizmalarının gözetiminde biçimlenerek (Ecevit ve Elçik, 2013:161), toplumsal normların kısıcında biçimlenmektedir. Böylece en yüksek değer insan olduğu modern toplumda, kadın beden denetimi üzerinden bir bölünmüşlikle karşı karşıya kalmaktadır. Toplumun temel amacı, insanın bütün gelişimini, aklını, sevgisini, yaratıcılığını olanaklı kılacak koşulları sağlamak(From,1987:91) iken, kadın ve kadının denetimine dair denetim mekanizmaları aracılığıyla bundan uzaklaştırılmaktadır. Saadavi (1991:97), kadının toplum tarafından bir bedenden ibaret olduğunun ve bu yaklaşımın onun beynine kazındığını ifade eder. Ona göre

toplum kadının fiziksel kabuğuna yoğunlaştığı için kadının bireysel yetenekleri bu kabuğun gölgesinde gelişme imkanı bulamamaktadır. Kadınlar modernleşme ve iş hayatının gerekleriyle beraber geleneksel ve dini denetim mekanizmalarının dışına çıkarken, artık yeni bir denetimin öznesi olmaya başlarlar. Dolayısıyla kadın, bedeni üzerinden yeni bir denetim sürecinin nesnesi olmakta ve biçim değiştirerek devam eden denetim sürecinden kurtulamamaktadır.

Bu süreçte kadın bedeninin sermayeyle bağlantısı emek etkinliklerini aşarak, tüketim ilişkilerine dek uzanan geniş bir alanın konusu olur (Öztürk, 2012:275). Böylece kadın bedeninin denetim altına alınması, modern yaşamın birçok alanında da kendini hissettirmeye başlar(Köse,2014:8). Kadınlar kamusal alanda görünürlüğü elde edebilmek için köklerini ataerkil normlardan alan birçok yeniden üretilmiş normun muhatabı olmaktan çekinmedikleri gibi bunu bir özgürlük olarak da algılayabilmekteydiler. Bu normlar toplumda yer alan farklı ideolojiler ve yaklaşımlar aracılığı ile yeni biçimsellikler üzerinden kadına sunulmaktadır. Böylece toplumda kadın algısı, birçok toplumsal siyasal ve ekonomik gelişmeye rağmen denetim temelli algıdan bağımsızlaşmamaktadır. Kadınlar farklı denetim mekanizmalarıyla özel alana aitliklerini kabul etmeye zorlanmaktadırlar. Bunun yanında ne denli özgür oldukları toplumsal cinsiyet ayrımcılığının en ağır biçimlerini yaşayan geçmiş nesillerin yaşamı üzerinden parlatılmaya çalışılmaktadır.

Kadın Bedeninde Denetiminin Tarihsel Kökeni

Tarih boyunca kadınlar, dünyayı erkeklerle eşit bir biçimde paylaşma imkânına sahip olamamışlar. Bu eşitsizlik dönemden döneme ve toplumdaki topluma değişse de tam olarak ortadan kalkmadı. Ataerkillik ve erkek egemenliği, Mezopotamya'dan buyana farklı toplumsal yapılara eklenilerek varlığını devam ettirdi (Berktay, 2004:2). Kadın bedeninin eril kontrole alınmasının en önemli sebeplerinden ilki olarak, kadının erkek çocuk doğurması yani neslin devamına olan hayati katkısı gösterilmektedir. İkinci olarak ise kocasının namusu açısından da bedeninin sembolleştirilmesi gösterilmektedir (Yılmaz, 2010:197). Saadavi ise (1991:123), ilahi dinlerin Adem ve Havva öyküsünün temelini Yahudiliğe dayandığını ifade ederken, din açısından kadının cinselliğine yüklenen anlamın kadının geriliğini ve denetlenebilirliğini beslediği kanaatindedir. Ona göre, kadının günahkâr olduğu ve bu günahın cinselliğinden kaynakladığı düşüncesi, eril güç karşısında kadını ikincileştirmiştir. Bu düşünceyle birlikte ruh ve beden arasındaki ayrım kutsanmış ve yasaklanmıştır. Bu düşüncenin daha katı biçimi ise karşılığını Hıristiyanlıkta bulmuş, İsa Mesih kutsal bir erkek olarak dünyaya gelirken, cinsel bir birleşme olmadan bakire Meryem'den doğmuştur. Saadavi, bunun Hıristiyanlıkta cinsel ilişkinin ve devamında da kadın bedeninin aşağılanmasına kaynaklık ettiği kanısındadır. Bu yaklaşım, diğer bir açıdan ise cinselliğin aşağılanması ve insanın nefesine hâkim olamaması sonucunda oluşan hatalarından biri olarak tanımlanmasına neden olmuştur.

XVI. ve XVII. yüzyılda kadınlar, yasal bir evlilikten doğduktan sonra, sosyal statüsü ne olursa olsun bir erkekle ilişkisine göre tanımlanırdı. Babanın ve kocanın sorumluluğu altında kadınlar, her yönden onları onurlandırmak ve onlara itaat etmek zorundaydı. Bu bağlamda kadınların varlıkları her yönüyle bir erkek üzerinden tanımlanmaktaydı. Hayatındaki erkeklere ekonomik olarak bağımlı olan kadınların bu konumu, kadını birçok açıdan bağımlı hale getirmiş (Hufton, 2005:25), onların bireysel varlıklarını ve yeteneklerini görmezden gelmiştir. Kadınların ekonomik olarak bağımlılığı bir denetim sağlarken, bunun yanında toplumsal kurumlar tarafından da farklı yaklaşımlarla denetimleri sağlamış görünmektedir. Kadınlar üzerindeki baskıyı biçimlendirmede dinden, edebiyattan ve kamu iletişim araçlarından yararlanılmıştır. Bu bağlamda din kurumu ataerkil sisteme kadınların

denetimi noktasında meşruiyet kazandırmıştır. Yine kadın, cinselliği üzerinden şeytanlaştırılarak, Hıristiyanlığın yasakları arasına mahkûm edilmiştir(Halimi,1990:18). Birçok araştırma, eski tanrıların dışı olduğunu göstermektedir. Kadınların tanrıça mertebesinde bulunması, onların ataerkil aile, toprak mülkiyeti ve toplumsal sınıflar ortaya çıkmadan önceki konumlarının olumlu bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla çocukların babaya göre tanımlanması ve soy ve mülkiyet devamının erkek üzerinden süreceği bir sistemin oluşması iş bölümü farklılaşmasına dayanmaktadır (Saadavi, 1991:120).

Bedenin konumlandırılışının tarihi arka planında akıl tarafından ötekileştirilmesi yataarken, dinin de dışarıda bırakmakla yetinmediği aynı zamanda insanları tuzaklarına karşı uyardığı bir yaklaşım söz konusudur (Ecevit ve Elçik, 2013:142). Berktaş (2014:26), kadın bedeninin denetimi konusunda tek tanrılı dinlerin ortak özellikler taşıdığını düşünür. Ona göre, tek tanrılı dinlerin üçü de, ataerkil sistemin doğuşu ve kurumsallaşması sürecinde kadın ve erkeğin katı bir biçimde ayrılmış toplumsal cinsiyet rollerinin benimsenmesi ve erkeğin üstünlüğüne dayanan aile düzenin kurulmasına ve meşrulaştırılmasına pekiştirici bir etki yapmıştır. Bu bağlamda ataerkil sistem toplumsal cinsiyet ayrımına dayalı hiyerarşik yapıyı dinler üzerinden meşrulaştırma imkânı bulmuş görünmektedir. Gelenek veya toplumsal pratikler, kamusal kültürün kadınları kabul edilebilir bir biçimsellikle yeniden inşa etmektedir(Ahmed,2015:22). Böylece kadının bedeni, toplumsal cinsiyetin algısı bağlamında bir normatiflik içinde tanımlanabilmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyeti bir *kader* haline getiren sabit kategorilerden söz etmek mümkün değildir. Bu, bir yönüyle bedeni, cinsiyet ve kimlik kategorilerine sabitleyen iktidar ilişkilerinin normatif yapısının kapsayıcılığına takılması yada katkıda bulunmasıdır(Arpacı, 2012-2013:131).Kadının toplumsal statüsünün tarihi arka planını tek tanrılı dinler bağlamında değerlendiren Berktaş(2014), tarihte ana tanrıçanın yerini bir tanrılar panteonunun alması ve giderek “Kadir-i Mutlak” Baba Tanrı anlayışına ulaşılmasının kadının statüsünün düşmesine ve toplumda ikincileştirilmesine neden olduğu kanısındadır. Tanrının en eskilerde dışı olduğu düşüncesi, kadının ataerkil aile, toprak mülkiyeti ve toplumsal sınıflar ortaya çıkmadan önce konumlarının bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Mülkiyet ilişkileri ve ekonomik ayrışmayla birlikte kadının statüsünde bir gerileme olduğu kanaatini destekleyen unsurlar olarak sunulmaktadır (Saddavi, 1991:120) Ataerkil sistemin ortaya çıkıp kurumlaşması, Hıristiyan öğretisi de yer alan ruh/beden biçimindeki hiyerarşik ikileminden güç alarak kadını beden ile özdeşleştirmiştir. Böylece beden ile özdeşleşen kadın, bir sistemin, en temelde de denetimin öznesi kılınmıştır (Berktaş, 2014:11). Yine Hıristiyan öğretilerde, acı çekmeye yazgılı beden aynı zamanda cinselliğinin inkâr edildiği bir beden olarak idealize edilmektedir. Acı, İsa'nın temsil edilen bedenine ilişkin ilk ve en belirgin olgu olarak betimlenmiştir. Bununla beraber kişinin iyi insan olabilmesi için bedenin bazı kısımlarından feragat edilmesi gerekmektedir (Battaglia, 2006:142-143).

Diğer bir yönüyle de, kadını tanımlanmış mekanların bir parçası gibi tanımlayan algıyı derinleştirmektedir. Kadın, tarihsel olarak da bedeninin iktidarın normatif dilindeki denetimi bağlamında sınırları çizilmiş bir imge ile toplumsallaşabilmektedir. Kaymaz (2010), bu sınırların en önemli nedenini avcılık ve toplayıcılıktan tarım ekonomisinde yattığı kanaatindedir. Kadın tarım ekonomisine geçişle birlikte toplumda sosyo-ekonomik statüsünü kaybetmiş, tarla işi erkeklerin fiziksel gücünü öne çıkarırken, kadınları, ev-içi işlere doğru yöneltmiştir. Fiziksel gücü sayesinde toplumda sosyal ve ekonomik alanda iktidarını güçlendiren erkek, böylece toplumsal iktidarın oluşumunda söz sahibi olmuş görünmektedir. Dolayısıyla kadın toplumsal hayatın denetim alanları içerisine sığdırılmış bir nesne konumuna indirgenmiş görünmektedir.

Erkekler ve kadınlar arasındaki fiziksel, biyolojik ve psikolojik farklılıklar, toplumsal iş bölümünü inşa ederken, kadın ve erkekler için ayrılmış iş alanları da bu temelde inşa edildi. Bu ayrışma, fiziki bakımdan daha güçlü olan erkekleri avcı ve savaşçı yaparken, bedensel ve biyolojik özelliklerinden dolayı kadını, eve/haneye bağımlı hale getirmekle birlikte, haneyle bütünleştirmiştir (Bayhan, 2012-2013:154). Böylece doğa ve kadın kontrol altına alınması ile erkek aklının hakimiyet alanını genişletmesi arasında bir paralellik varsayılmaktadır (Köse, 2014:40). Bu süreçte kadının doğayla bütünleştirilmesi ve özellikle üreme fonksiyonundan dolayı doğaya ait kılınması, onu erkekten aşağı bir konumda algılanmaya doğru itmiş (Köse, 2014:41) ve tıpkı doğa gibi kadında denetimin öznesi olmuştur. Foucault'a göre XVIII. yüzyılın sonuna değin cinsel denetim, Kilise Hukuku, Hıristiyan öğretisi ve Medeni Kanun tarafından biçimlendiriliyordu. Bunların her biri caiz olanla olmayanı kendine göre belirlemekle birlikte evlilik kurumu, her üçü içinde cinselliğin meşru kurumu olarak tanımlanmaktaydı (Foucault, 2015:33). Böylece inşa edilmiş toplumsal cinsiyet, ırk ve etnik köken gibi toplumsal hayatta kadına ve erkeğe farklı mevkiler vermeye gerekçe olmuştur. Kamusal alan ve özel alan arasında kurulan hiyerarşide kadın özel alana mahkûm edilmiştir (Pelizzon, 2009:31). Phillips'in Platon ve Aristo'dan aktardığına göre, onlar, politikanın kamusal dünyasını, hanenin özel dünyasının karşısına konumlandırmıştır. Hane bu noktada hem üretimin hem de yeniden üretimin alanı olarak tanımlanmış ve gerekliliği onaylanmıştı. Ancak, çok fazla sıradandı ve politikanın haklı olarak talep edeceği akılcılığı, bilgenciliği dahası kahramanlığı besleme gibi bir olanağı yoktu. Dolayısıyla bu açıdan Aristoteles'e göre, kadınların politikada yeri yoktur. Bunun en temel nedeni olarak kadınların doğasının onları yalnızca özel alanın düşük erdemlerine uygun kılması gösterilmiştir (Phillips, 1995:45). Foucault (2015:169), antik Yunan'da uygulanan idmanlar aracılığı ile yapılan denetimlerden bahseder. Ona göre idmanlar çoğaltılacak, idmanların yöntemleri, değişik biçimleri tanımlanacak, farklı biçimleriyle bir öğrenim biçimi haline gelerek, ruh ve beden denetimine imkân verecektir. Aynı zamanda jimnastik, idmanlar, kas geliştirme, çıplaklık, güzel bedenin yüceltilmesi, sağlıklı beden üzerinde iktidarın uyguladığı kararlı yaklaşım, bedeni bir nesne olarak yüceltmektedir (Foucault, 2012:39). Böylece ilkel toplumlardan başlayarak, ataerkil yaklaşımın biçimlendirdiği toplumsal cinsiyet yaklaşımı, dinsel kültürün kutsal halesiyle köklemiştir. Bu kökler üzerinde biçimlenen kadınlık ve erkeklik kalıpları, onları tek bir kategoriye indirgeyen ve bu kategorik tanımın cenderesine hapseden bir nitelik alırlar (Berktaş, 2004:3).

Kadın Bedeni Üzerinde Modern Denetim

Kadının toplumsal konumu, tarih boyunca tüm dönemlerde, tüm kültürlerde ve yaşamlarının her alanında erkekler tarafından bastırılmış ve çok yönlü bir kontrole tabii kılınmıştır (Pelizzon, 2009:12). Tarihsel olarak da kadın ve erkek ilişkisinde cinsel olanla siyasal olan arasında bir iç içe geçmişlik söz konusudur. Böylece erkeğin gücü ve kimliği, kadını denetleme gücüyle eş değer tutulmuş, bunun en somut göstergesi ise kadının bedeninin denetimi ve gizlenme biçimleri olmuştur (Berktaş, 2014:114). Erkeklerle kadınlar arasındaki ilişkilerin normlarının bir toplumsal sistem egemenliğini pekiştirdiği düşüncesi, ailenin bir üreme işlevi ile tanımlanması ve bu bağlamda üremenin erkekler tarafından denetlenmesi temeline dayanır (Touraine, 2007:21). Bu da birçok açıdan devleti, gündelik yaşam üzerinde denetim sahibi yapmaktadır. Eril iktidar ile güç paylaşımında olan devlet, cinsel yaşam, aile, çocuk yetiştirme gibi alanlar ve bunlara bağlı alanları denetim altına almaktadır (Zengin, 2016:27). Nüfusun artması ve bireylerin birçok yönden istenen kriterlerde yetiştirilmesi görevi, bu denetim bağlamında kadına yüklenmektedir. Bu temel üzerinde ekonomik ve sosyal gelişmeler bağlamında kadın bedeninin kontrolü evrilerek varlığını devam ettirme fırsatı bulmuştur.

Modern hayatın hızlı yayılımı ile birlikte kent, köyün aşırı derecede sıkı kontrolünden kaçanlara hem bu sıkı norm sisteminin dışına çıkma fırsatı vermiş hem de ekonomik ve sosyal olarak daha iyi şartlarda yaşama imkanı sağlamıştı. Bu durum hem erkekler hem de kadınlar tarafından memnuniyetle karşılanıyordu. Ancak zamanla modernleşme kendi gizli maliyetlerinin farkına vardı ve bunu tolere etmenin yollarını aradı (Costa,2014:194-195). Bu, diğer bir ifadeyle Foucault'un "bio-iktidar" kavramıyla bağdaştırılabilir. Ona göre iktidar, modernleşmenin ilk ayak seslerinin duyulmaya başlandığı klasik çağ boyunca dil, okullar kolejler, atölyeler aracılığıyla gelişir. Bunun yanında siyasal pratikler ve iktisadi gözlemler altında doğurganlık, uzun yaşama, konut, göç gibi modern yaşamın sorunsal alanları belirmeye başlar. Böylece modern toplum, bedenlerin boyun eğmesini ve nüfusların denetimini sağlamak üzere çeşitli teknikler geliştirmeye başlar. Böylece "bio-iktidar" çağı başlamış olur (Foucault, 2015:100). Denetimin tüm toplumsal alanlarda kendini hissettirmesiyle, güzellik ve beğenilme toplumsal açıdan önemli değerler olarak öne çıkmaya başladı. Böylece modernleşme süreciyle birlikte kadın kimliği, geleneksel kodlarını aşarken, gelişmekte olan sosyo-ekonomik yapıların biçimlendirdiği yeni biçimlerin gölgesinde kalmıştır.

Böylece toplumda tüm bireyler dış görünüşlerine ve sunumlarına göre bir değere sahip olmaya başladılar. Bu süreçte kadınlar erkeklere göre çok daha fazla görselliğin öznesi olmaya başladı. Böylece başkalarının kendisi için uygun gördüğü kılık kıyafet ve tutumları benimseyen kişilerin kitle karşısında bağımsızlığından söz edilmesi mümkün değildir (Barbarosoğlu, 1995:51). Modern kadın ataerkil sistemin yaşamının merkezindeki normların bir kısmından bağımsızlaşırken, yeni yaşamın kültürel yapısı, bedeni kişisel kontrolün merkezine yerleştirmeye başlar (Ecevit ve Elçik, 2013:144). Bu bağlamda modern toplumun inşası, iki gelişim kutbu ile birbirine bağlanır. Bu kutuplardan ilki bedenin bir makine gibi algılanarak merkeze alınmasıyla oluşur. Bu yaklaşımda bedenin terbiyesi, yeteneklerinin artırılması, güçlerinin ortaya çıkarılması yoluyla etkili ve ekonomik denetimle bütünleşmeyi içine alır. İkincisinde ise canlı varlığının mekaniğinin etkisinde olan ve biyolojik süreçlerin dayanağını oluşturan bedeni merkeze almıştır (Foucault, 2015:99). Böylece modern toplumda, beden kontrolü birey için önem kazanmakta ve öne çıkmaktadır. Ancak beden kontrolü bu bağlamda kadın için daha fazla önem kazanmakta, kamusal alanda görünürlüğünün neredeyse ön koşulu olarak tanımlanmaktaydı. Kadınlar ancak bedenlerine ilişkin göstergeleri kontrol edebildikleri sürece modern hayatın onayını alabilmektedirler (Ecevit ve Elçik, 2013:144). Bu yönüyle batı modernleşmesi, bir cemaate aidiyet bilincini aşındırırken, tüm kaynakları ve güçleri elinde tutanlarla sahip olmadıkları ve bağımlılıkları ile tanımlanmış kadın ve erkekler arasında derinleşmiş uzaklıklar yarattı (Touraine, 2007:169). Modern hayatla birlikte kadının ve dolayısıyla bedenin algılanma biçimi de bir yönüyle ekonomik değer üzerinden idealize edilirken, bir yönüyle de ataerkil normların yeniden inşası yoluyla denetlenmektedir. Toplum tarafında idealize edilen bir bedene sahip olmak, özellikle kadınlar için ulaşımı zor olan birçok kaynağa ulaşım kolaylığı sağlıyor. Bedenin simgesel değerinin giderek arttığı bir ortamda, idealize edilmiş bedenler, tüketim kültürünün politikalarının da içselleştirildiği semboller haline dönüşüyor (Ecevit ve Elçik, 2013:141). Böylece her ne kadar sosyal, ekonomik ve siyasal hayatta meydana gelen değişimler eşliğinde aile yapısı ve kadının konumunda birtakım değişiklikler meydana getirirse de, kadın bedeni toplumun farklı açılardan oluşturduğu denetim kısılcısından çıkamamaktadır (Costa, 2014:143). Bu yönüyle kadın bedeni hem bir tüketim objesi hem de çok yönlü bir denetimin görünmez normlarına teslim olmuştur. Kadın bedeni, "olması gereken" beden görünüşüne kavuşmak -gözaltı çizgileri gibi yaşın ilerlemesiyle oluşan "olumsuzluklardan" veya kalçalarında biriken yağlardan kurtulmak- için bedenlerini kozmetik sanayinin ellerine bırakabilirler. Başlarda ayrıcalıklı üst sınıflara sunulan bir hizmet olan kozmetik ürünler ve hatta estetik cerrahi, bugün orta sınıf kadınların

ulaşabileceği tüketim unsurları arasındadır (Öztürk, 2012:274). Bu bağlamda kadın bedeninin geçmişte üst pozisyonlardaki meslekler için iyi görünümlü olma şartı, bugün iş sektörünün en yaygın talepleri arasındadır. Böylece beden ve tabii ki kadın bedeni, iş yerinin gelir artırıcı unsurları arasında ekonomik bir değer olarak tanımlanmış olmaktadır (Ecevit ve Elçik, 2013:141). Bu süreçte kadın, dışarıdan bakan gözlerin, kılık kıyafeti ile kişiliğini birbirinden ayırmadığının farkındadır. Giyim kuşamına göre yargılanmakta, değer görmekte ve arzulanmaktadır. Dolayısıyla bedeni de yeterlilikleri kadar belirlenen ve idealize edilen ölçüleri karşılayabilmelidir (Beauvoir, 1986:132). Bu bağlamda Foucault bio-iktidarın kapitalizmin gelişiminin vazgeçilmez bir ögesi olduğu kanısındadır. Ona göre, bedenlerin denetimli bir biçimde üretim aygıtına sokulması ve nüfus olaylarının ekonomik süreçlere göre ayarlanması üretim ilişkilerinin sürekliliği açısından önem taşıyordu (Foucault, 2015:100). Ekonomik olarak üretilenin değil, tüketilenin ekonomik değer olduğu tüketim kültüründe, temel amaç ihtiyaçların karşılanması yerine kar olduğundan dolayı sistem içine dahil olan her şey bir ekonomik değer olarak algılanır (Ecevit ve Elçik, 2013:149). Dolayısıyla insan birikiminin sermaye birikimine uygun kılınması, bedenin bir yatırım aracı olması, giderek zorunlu bir hal almaktadır (Foucault, 2015:101).

Kadın bedeninin kendiliğinden kurulan bir norm sistemiyle denetimi söz konusudur. Bedenin bir kar unsuru ya da ekonomik bir karşılık üzerinden tanımlanması, bedenin düzenlenebilir bir meta olarak algılanmasını sağlamıştır. Böylece bedenin görsel değeri, eğitim, yetenek, gibi unsurların yerini almıştır (Ecevit ve Elçik, 2013:151). Bu bağlamda Touraine (2007:199), kadının bir imge olarak hem kendisi için hem de erkeğin hizmetinde bir nesne olduğunu ifade eder. Ona göre kadın rollerinin geleneksel tanımlarının aşınması, bir yönüyle kadınların kendi deneyimlerini inşa etme yeteneklerini özgürleştirirken, bir yönüyle de kadınları ticaret dünyasına dahil olmaya ve kendilerini meta haline dönüştürmeye de açar. Kadınların sosyal hayata katılımıyla birlikte bedenin değerinin farklılaştığının altını çizen Barbarosoğlu (1995:92-93), Cumhuriyet dönemi çalışan kadın ile günümüzde çalışan kadınları bu bağlamda karşılaştırmaktadır. Ona göre Cumhuriyet döneminde çalışan kadınlar, daha çok üniforma tarzında kıyafetler giymektedir. Kadınsı hatlarının görünmediği kıyafetlerdir bunlar. Kadınların kamusal alanı kullanımlarının birer ön şartı olarak gelişen, giyim tarzları birçok yönden modern kadın giyiminden ayrılmaktadır. Günümüzde ise, moda üzerinden görsellik kazanmaktadırlar. Bu bağlamda çalışan kadınlar, hem ekonomik özgürlükleri olması hem de toplumda zevk ve beğeni etkileşimine daha fazla maruz kaldıklarından bedenlerinin görünürlüğü Cumhuriyetin ilk yıllarında çalışan kadınlara göre farklılaşmış ve daha farklı değer kazanmıştır.

Böylece kadınların sosyal hayatta var olmalarının yazılı olmayan bir takım yeni normlar üzerinden biçimlendirildiği düşünüldüğünde, kadınlar kamusal alanı kullanırken bu kurallara uymak durumundadırlar. Böylece kadın bedeni, yaptırımı olmayan normlar üzerinden görselleştirilmekte ve bu görselliğin bir değeri olmaktadır. Kadın bedeni, yaptığı iş ve bu işi yaparken ortaya koyduğu yeteneği kadar ve bazen de ondan fazla bir değere layık görülmektedir. Bu bağlamda Köse (2014:26), modern iktidarın soyut yapılanmasının, gözü/bakışı, yeri ve sahipliği görünmezleştirdiği kanısındadır. Gözetlenenin görülmediği sosyal toplumda kadın bedeni gözlemlere ve bakışlara hitap eden bir görsellik kazanmaktadır. Buna bağlı olarak kadın, bedeninin beklenen ideal ölçülere sığdırmak, iyi giyinmek ve güzel/bakımlı bir yüze sahip olmak için bir çaba içerisine girmesi de birçok açıdan meşrulaşmaktadır. Bedenlerin bir değerinin olması ve bunun sürdürülebilir kılınması adına, kozmetik sanayinin devasa boyutlarda üretimi üzerinden tüketime sunulmaktadır (Okumuş, 2009:8). Foucault (2015:189)'nun, Yunan filozofları Platon, Aristo ve bunların yanında Diokles'den aktardığı bedenin perhizler aracılığı ile biçimlendirilmesi de bu bağlamda önemlidir. Bu noktada perhizin ayrıntılandırıldığı zaman gerçek bir zaman çizelgesi haline

geleceğini söyleyen Foucault, perhizin bendenle kurulan ilişkiyi sorunsallaştırdığını da ifade etmektedir. Bu sorunsallık, tercihlerin ve değişikliklerin bedene gösterilen özen tarafından biçimlendirileceğini ifade eder. Böylece tüketim, bedenin merkeze konduğu bir piyasa üzerinden biçim almaktadır. Görünmeyen bakışların yön verdiği hayatları, terbiye eden, disiplin altına alan egemen öznenin gözetleyen bakışı, ancak nesnelleştirerek düzeni sağlama yoluna gitmektedir. Dolayısıyla bu nesne de bedenden başkası olmamaktadır (Köse, 2014:27). Kadın dışarıdan bakan gözlerin, kılık kıyafeti ile kişiliğini ve yeteneklerini birbirinden ayırmadığını bilmektedir. Giyim tarzına göre yargılanmakta, sayılmakta ve arzulanmaktadır. Tüm bunların etkisini görmezden gelerek sosyal yaşamını inşa etmesi mümkün değildir (Beauvoir, 1986:132). Bu süreçte, insanın gönüllü olup olmamasının ya da iradesinin kullanıp kullanılmamasının bir önemi yoktur. İnsan beden müdahalesini istekli yada isteksiz olarak yaşayabilir (Okumuş, 2009:6). Böylece kadın bedenin çokça konusu olduğu tüketim toplumunda hem bedenin korunmasına (iç beden) hem de bedenin görünümüne (dış beden) yönelik mekanizmalar işlemektedir. Toplumsal denetimin idealize ettiği, bakire olma, çocuk doğurma, çekici olma, sağlıklı olma gibi halleri “norm” olarak kabul ederek, bunun dışında kalan durumları bilgisizlik, beceriksizlik ve hatta ahlaksızlık olarak etiketlemektedir (Ecevit v Elçik, 2013:141). Dolayısıyla toplumda kabul görme kriterlerini taşıma zorunluluğu bir yaptırma dayalı olmadan ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kitle iletişim araçları üzerinden, bedenlerin sığdırılması gereken kalıpların biçimleri verilmektedir. Böylece modern dünyanın tüketime dayalı kriterleri, bireyleri yeni tüketim alanlarına yöneltmektedir (Barbarosoğlu, 1995:77). Modern dünyada kadınlar bedenleri için oluşturulan “norm”ların içine sığmaya çalışırlar. Kadınlar için oluşturulan bu “norm”lar sıradan hayatın taşınması zor olan kriterleriyle örülmüştür. Dolayısıyla kadınların büyük bir kısmı bu kriterleri taşıyamadığı için mutsuz olmaktadır. İdeal beden ve güzellik ölçülerine ulaşmaya çalışan kadınlar sürekli bir mücadele içindedirler (Öztürk, 2012:278). Kusursuz kadın imajı, toplumda her kesimden kadının dikkatini çekmektedir. Dolayısıyla güzellik ve beden arasında kurulan ilişki, kadının güzellik hükmünün taleplerine farklı ölçülerde de olsa boyun eğmek durumunda kalır (Ecevit ve Elçik, 2013:150). Bu bağlamda Beauvoir (1986:130-131), kadınlar, kadın olabilmek üzere, kendilerini hem bir nesne, hem de av haline getirmek durumunda kaldıklarını ifade etmektedir. Dolayısıyla birey, toplum tarafından kabul edilmiş yasaların dışına çıktığı zaman başkaldırıcı haline gelir. Bu noktadan bakıldığında genel kabulün dışına çıkmak, keyfine göre giyinmek olarak açıklanamayacağı gibi, toplumsal kabulün dışında olmak dikkatleri bireyin üzerine çekecek ve onu etiketleyecektir. Bu da modern kapitalist toplumlarında da erkekler, doğurganlıklarını, giyiniş ve görünüş biçimlerini, hareket kabiliyetlerini, emek süreçlerini, bedensel veya cinsel etkinliklerini denetleyerek, kadınlar üzerindeki ataerkil tahakkümü sürdürme imkânından mahrum değildirler (Öztürk, 2012:275). Kapitalizmin gelişimi ile birlikte, kadının bedeni, cinselliği kapitalizmle birlikte biçimlendirilmiş ve denetim altına alınmıştır (Tuğcu, 2012). Bu da bedeni toplumsal bir unsur haline getirmiştir. Bu bağlamda ataerkillik tahakküm, kapitalist üretim ve tüketim süreçleriyle dolayımılırken, yeni bir denetim biçimi ortaya çıkar. Böylece modern dünyada ataerkil eşitsizliklerin sağladığı elverişli koşullar sayesinde kadın bedeni, yeni denetimlerin öznesi olmuş olur. Kadınlar emek güçleri, bedenlerinin veya şefkatlilik gibi toplumsal cinsiyet rollerinin metalaşmasıyla sermaye için değer yaratıcı hale gelirler (Öztürk, 2012:275).

Beden Üzerinden Kadın ve Erkek Algısı

Kadın ve erkek olarak insanların ontolojik varlığına temel oluşturan beden, çok yönlü bir var olma biçimi taşımaktadır. Sadece biyolojik olarak değil, sosyal, kültürel, psikolojik algılarımız tarafında biçimlendirilen bir yöne de sahiptir. Diğer bir ifadeyle beden sadece biyolojik bir var olma durumu değildir. O toplumun belleğinde farklı yaklaşımlarımız

tarafından biçimlendirilen imgeler aracılığı ile de bir var olma biçimi kazanmaktadır. Bu yönüyle verimliliği doğaya benzetilen kadın, kendisine can vere ruh dediğimiz şeyin soluğunu yüzünde hissetmektedir. Kadın kendini tamamlanmamış, sınırlandırılmamış hissettiği sürece ruhu da bilinmeyen ufuklara doğru uzanacaktır. Ancak kocası, çocukları ve yuvası ile oluşan dünyada, köşede durarak edilgin dünyayı seyre dalar(Beauvoir,1986:36). Kadının ya da erkeğin toplum tarafında algılanış biçimi onu biyolojik varlığıyla baş başa bırakmadığı gibi ona yeni var olma biçimleri eklemektedir. Dolayısıyla toplumun genelinde ve ayrıntılarında saklı olan toplumsal cinsiyet (gender) algılarının biçimlendirdiği kadın ve erkekler kamusal alanı paylaşabilir. Bu bağlamda erkekten çok kadının toplumun farklı kesimleri tarafında idealize edilen biçimleri, beden denetimine dayanan bir bilinçaltının beslediği tutumlar üzerinden somutlaşır. Dolayısıyla insanlar erkek ya da kadın olmayı doğuştan aldıkları farklılıklardan çok toplum tarafından biçimlendirilen imgeler üzerinden yaşarlar. Geçmişten günümüze kadar toplumun farklı kurumları tarafından biçimlendirilen beden algıları toplumda somutluk kazanmaktadır. Oluşturulan bu imgeler üzerinden bedenlerin alacağı biçimleri mesajları verilmekte ve bu mesaj kırılmalarla birlikte nesilden nesile aktarılmaktadır. Biçim değiştirerek de olsa kadın bedeninin denetim farklı biçimsellikler içinde karşımıza çıkmaktadır. Orta çağda kilise dinsel düşünceyi, erkeklerin “baş”, kadınların “beden” olduğu bir hiyerarşi üzerinden açıklıyordu. İsa, kilisenin başı olarak tasvir edilirken, erkekte kadının başı olarak imgelemiştir. Bu yaklaşım kadının erkek tarafından hem korunup sevilmesini hem de idare edilmesini meşrulaştırdı. Havva’nın cennetteki yasak elmadan yemesi, kadının bedensel dürtülerine kapıldığını ve karar alma yetisinin yetersizliğinin göstergesi olarak değerlendirildi(Köse,2014:15). Modern dönemlerde ise, beden hem erkekler hem de kadınlar için toplumsal varoluşun bir önkoşulu gibi tanımlanmaya başladı. Bireyin güzelliği ve görünüşünün estetikliği, geçmişteki anlamlarından farklılaşmaya başladı. Grek düşüncesinde güzel ile iyinin üzerinde durulurken, İslam’da faydalı olanın güzel olduğu üzerinde durulur. Kant’ta ise güzel hiçbir ilgi olmadan boşa giden olarak tanımlanır. Modern dönemlere gelindiğinde ise, güzel, “modaya uygun olandır” şeklinde kodlanmıştır (Barbarosoğlu, 1995:124). Böylece güzellik, dünya üzerindeki tüm kadınları denetiminde tutan bir sektörün oluşumuna imkân vermiştir. Ancak günümüzde güzellik ve idealize edilmiş beden biçimleri sadece kadınlara özgü bir değer olarak büyümektedir. Her iki cins açısından da önemli bir değer olan dış görünüş, kilo, saç tipleri ve giyim tarzları bireyin tanımlanışı üzerinde en temel belirleyicilerdir. Tüm belirleyicilik kadın bedenini daha fazla bir denetimin öznesi yapmaktadır.

SONUÇ

Kadın bedenine ilişkin iktidar söylemlerinin ve bedene ilişkin zamanlara göre değişen bakış açılarını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, kadın bedeninin modern zamanlarda algısal değişimleri tartışılmıştır. Kadının özel alana ve bu alanda tanımlanan değerlere uygun görülmesi, tarım toplumlarına geçişle birlikte kendini göstermiştir. Feministlerin “özel olan politiktir.” sloganları bu bağlamda kadınların özel alana hapsedilmişliğini göz önüne koymasından önemlidir.

Kadının eril güç-erkek- tarafından denetlenmesi ve baskı altına tutulması, modern zamanlara özgü bir durum değildir. Fakat beden denetiminin biçimsel değişimi, modern zamanlarda farklı boyutlar kazanmıştır. Geleneksel öğretilerde kadının değeri, ev içindeki faaliyetlerle anlam kazanırken; günümüzde kamusal alanda post-modern çağın gerekliliğine uygunluğu ölçüsünde değerlendirilmektedir. Bir başka ifade ile kadın, tüketim kültürü ile biçimlenen moda anlayışına uyması ölçüsünde değer görmektedir. Modern yaşam, toplumsal denetim mekanizmasının yönünü değiştirerek kadın bedeninin güzellik ve beğenilmeyi önemli değerler olarak öne çıkarmıştır. Dış görünüşünün ideal beden imgelerinin dışında kaldığı

kadınlar sosyal ve toplumsal hayatta bir anlamda yok sayılmakta ve görmezden gelinilmektedirler.

Bedene ilişkin anlayış, kadın ve erkek arasındaki fiziksel farklılığın ötesinde psikolojik, kültürel ve sosyal algılarımız ile şekillenmektedir. Yani kadın ve erkek arasındaki farklılık, bu bağlamdaki toplumsal imgelerimiz üzerinden yaşamaktadır. Toplumsal imgelerimiz ile toplumda yeniden üretilen kadın bedenine ilişkin algılar, kadın bedeninin bir denetim unsuru olarak değerlendirilmesine yol açmıştır.

Kadın bedeninin denetimi, erkek egemen ataerkil sistemin sonucu olarak dünya üzerindeki bütün toplumlarda, erkeğe, aileye, aşirete ya da topluma ait görünmektedir. Kadın bedeninin denetimi, cinsellik üzerinden gerçekleştirilerek denetimin öznesi haline getirmiş ve onun bir nesne olarak algılanmasına sebebiyet vermiştir. Kendi bedeni üzerinde denetimi sınırlı olan kadın, modern zamanlara gelindiğinde dışarıdan bakan gözün kişiliği ile kılık-kıyafeti arasında bir ayırım yapmadığını bilmektedir. Ayrıca kadın bedeni üzerindeki denetim, kadının eğitilmiş ya da yetenekli olup olmasıyla ilgili olmamaktadır.

KAYNAKLAR

- Ahmed, L. (2015). "Arap Kültürü ve Kadınların Bedenlerinin Yazılışı" Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik. Ed. Pınar İlkaracan, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arent, H. (2012). Geçmişle Gelecek Arasında. (Bahadır Sina Şener, Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arpacı, M. (2013), Modernitenin Eşiğinde Toplumsal Cinsiyet Rejimi: Pastoral İktidar, Beden Politikaları ve Evlilik, Ankara: Doğu Batı Dergisi, 63, 131-146.
- Barbarosoğlu, F. (1995). Moda ve Zihniyet. İstanbul: İz Yayınları.
- Battaglia, A. (2006). Helenistik Beden Kavrayışı ve Hıristiyan Toplumsal Etiğindeki Mirası, *Bedenler, Dinler ve Toplumsal Cinsiyet*. Der: Sylvia Marcos, (Sibel Özbudun, Balkı Şafak, İlker Çayla, Çev.), Ankara: Ütopya Yayınları.
- Bayhan, V. (2013). Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet. Doğu Batı Dergisi, 63, 147-164.
- Beauvoir, S.De. (1986). Kadın. (Bertan Onaran, Çev.), İstanbul: Payel Yayınları.
- Berktaş, F. (2014). Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (2015). Tarihin Cinsiyeti. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (2004). Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye (Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No:7). İstanbul Üniversitesi: Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi.
- Ecevi, Y. Elçik, G. (2013). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Foucault, M. (2012). İktidarın Gözü, (Işık Ergüden, Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Foucault, M. (2015). Cinselliğin Tarihi. (Hülya Uğur Tanrıöver, Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- From, E. (1987). İtaatsizlik Üzerine Denemeler.(Ayşe Sayın, Çev.), İstanbul:Yaprak Yayınları.
- Gisele, H. (1990). Hapsedilmiş Kadın. (Feyza Tulga, Çev), İstanbul:Broy Yayınları.
- Hufton, O. (2005). Kadınlar, İş ve Aile, Kadınların Tarihi. Cilt.3, Ed. Georges Duby, Michelle Perrot, (Ahmet Fethi, Çev), İstanbul:İş Bankası Yayınları.
- İlkkaracan, P. (2015). Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik. Ed. Pınar İlkkaracan, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaymaz, İ.Ş. (2010). Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye’de Kadının Toplumsal Konumu, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi, 46, 333-366.
- Köse,E. (2014).Sessizliği Söylemek Dindar Kadın Edebiyatı Cinsiyet ve Beden. İstanbul:İletişim Yayınları.
- Marcos, S. (2006). Bedenlenmiş Dinsel Düşünce:Orta Amerıka’da Toplumsal Cinsiyet Kategorileri, *Bedenler, Dinler ve Toplumsal Cinsiyet*. Ed. SlyviaMarcos (Sibel Özbudun, Balkı Şafak, İlker Çayla, Çev.), Ankara:Ütopya Yayınları.
- Okumuş, E. (2009). Bedene Müdahalenin Sosyolojisi, Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, 2, 1-15.
- Öztürk, Y. M. (2012). Ataerkil Kapitalist Toplumda Kadının Bedeni, Toplum ve Hekim, 4(27), 273-282.
- Pelizzon, S.M. (2009). Kadının Konumu Nasıl Değişti? (:İhsan Ercan Sadi ve Cem Somel, Çev.) İstanbul: İmge Yayınları.
- Pıhıllıps, A. (1995). Demokrasinin Cinsiyeti, (Alev Türker, Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Saadavi, N. (1991). Havva’nın Örtülü Yüzü. (Sibel Özbudun, Çev.), Ankara: Anahtar Kitaplar.
- Tuğcu, F. (2012). İktidar ve Kadın, Amargi Dergisi, www.amargidergi.com, Erişim tarihi:15.05.2017.
- Touraine, A. (2007). Kadınların Dünyası, (Mehmet Moralı, Çev.), İstanbul:Kırmızı Yayınları.
- Tuksal, H.Ş. (2012). Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri. Ankara:Otto Yayınları.
- Yılmaz, A. (2010).Osmanlı’da Cumhuriyete:Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi. ÇTTAD, 9(20-21), 191-212.
- Zengin, A.(2016). İktidarın Mahremiyeti, İstanbul:Metis Yayınları.